

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Warmteleiding Rijswijk - Leiden

Advies over de reikwijdte en detailniveau van het milieueffectrapport

4 augustus 2022 / projectnummer: 3666

1 Advies voor de inhoud van het MER

WarmtelinQ¹ wil een warmteleiding aanleggen tussen Rijswijk en Leiden. Deze moet overtollige warmte uit de Rotterdamse haven aanbieden aan woningen en bedrijven in de gemeenten langs dit traject. De leiding wordt bij Rijswijk aangesloten op een toekomstige warmteleiding die komt tussen Vlaardingen en Den Haag. Om de leiding aan te kunnen leggen is in ieder geval een provinciaal inpassingsplan nodig. Voor het besluit hierover wordt een milieueffectrapport (MER) opgesteld. De provincie Zuid-Holland heeft de Commissie voor de milieueffectrapportage gevraagd te adviseren over de benodigde inhoud van het op te stellen MER.

Essentiële informatie voor het MER

De Commissie beschouwt de volgende punten als essentiële informatie in het MER. Dat wil zeggen dat voor het meewegen van het milieubelang in het besluit over de warmteleiding het MER in ieder geval onderstaande informatie moet bevatten:

- Een onderzoek naar **mogelijke alternatieven** om te voldoen aan de doelstelling om op een duurzame manier te verwarmen.
- Een **heldere beschrijving van het plan**, inclusief ook (de aansluiting van) de piek- en backupvoorzieningen op het bestaande warmtenet van Leiden. Deze zijn onlosmakelijk met het project verbonden.
- De **effecten voor elk relevant milieuthema** zodat een goed beeld ontstaat van alle milieugevolgen, in de aanleg- en de gebruiksfase. Dit geldt zowel voor de variantenstudie als voor het voorkeursalternatief.
- Enkele **concreet te onderzoeken locaties voor het pompstation** zodat de potentiële milieueffecten inzichtelijk worden en ze onderling te vergelijken zijn.
- De **invloed van de uitvoeringswijze** per tracévariant op de milieugevolgen.

Besluitvormers en insprekers lezen in de eerste plaats de samenvatting van het MER. Daarom verdient dit onderdeel bijzondere aandacht. De samenvatting moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER.

In de volgende hoofdstukken beschrijft de Commissie in meer detail welke informatie het MER moet bevatten. Ze bouwt in haar advies voort op de notitie reikwijdte en detailniveau² (R&D). Ze herhaalt slechts punten die al in de notitie R&D aan de orde komen als dat voor een goed begrip van het advies nodig is of als ze voorstelt de aanpak op onderdelen aan te passen.

---

¹ LdM C.V., handelsnaam WarmtelinQ, is onderdeel van Gasunie.

² Notitie Reikwijdte en Detailniveau, Warmtetransportleiding Rijswijk-Leiden, Eindconcept, Arcadis, 25-04-2022.

Figuur 1: Overzichtskaart van de warmteleiding. Bron: notitie R&D.

Aanleiding MER

WarmteQ wil een warmtetransportleiding aanleggen van Rijswijk naar Leiden. Aangezien er meerdere besluiten door verschillende overheden moeten worden genomen wordt mogelijk de provinciale coördinatie-regeling uit de Wet ruimtelijke ordening (Wro) toegepast. Provinciale Staten van Zuid-Holland zijn het bevoegd gezag voor het Provinciale Inpassingsplan. Voor het besluit hierover is mogelijk een MER nodig (vanwege onder andere categorie D8.4 en D15.2 van het Besluit m.e.r.). Het is nog niet bekend of een Passende beoordeling noodzakelijk is. Ook zijn er gemeentelijke omgevingsvergunningen nodig, onder andere voor het uitvoeren van de werkzaamheden. Er is daarom gekozen om een gecombineerd plan-/project-MER op te stellen.

Rol van de Commissie voor de milieueffectrapportage

De Commissie is onafhankelijk, bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van het MER. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. Ze schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer. Het bevoegd gezag – in dit geval Provinciale Staten van Zuid-Holland – besluit over het project.

Als de Omgevingswet in werking treedt is geen sprake meer van een provinciaal inpassingsplan, maar van een projectbesluit. In dat geval zijn Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland het bevoegde gezag.

De samenstelling en de werkwijze van de werkgroep van de Commissie en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt staan op de website. Deze zijn te vinden door nummer 3666 op www.commissiemer.nl in te vullen in het zoekvak.

2 Aanleiding, doelen en beleid

2.1 Aanleiding en doel van het plan

In 2021 is door Provinciale Staten van Zuid-Holland een besluit genomen over de komst van een warmtetransportleiding tussen Vlaardingen en Den Haag. Deze warmteleiding zorgt ervoor dat restwarmte die bij bedrijven ontstaat in het havengebied van Rotterdam kan worden benut voor woningen in de omgeving van de leiding. De leiding tussen Vlaardingen en Den Haag is nog niet klaar. WarmtelinQ wil al wel bij Rijswijk een aftakking maken naar Leiden. Hiermee kunnen ongeveer 50.000 woningen in Leiden en woningen langs en nabij deze leiding van warmte worden voorzien.

In de notitie R&D wordt gesteld dat deze uitbreiding twee doelen dient: verduurzaming van de warmtelevering in Leiden en het aanbieden van restwarmte aan toekomstige warmte-distributienetten in de gemeenten waar de leiding doorheen loopt. Daarnaast is beschreven dat de warmtetransportleiding feitelijk uit twee leidingen bestaat: een aanvoer met hoge temperaturen en een retour met lagere temperaturen. Verder bestaat het plan uit een pompstation, een warmteoverdrachtstation en piek- en backupvoorzieningen³. De aanleg van dit alles duurt ongeveer 2 jaar.

Uit de notitie R&D wordt niet duidelijk of de warmteleiding de meest geschikte oplossing is om te voldoen aan de doelstelling om de warmtelevering te verduurzamen. Onderbouw in het MER waarom voor het benutten van restwarmte gekozen is. Bovendien kan ook op andere manieren de warmtelevering verduurzaamd worden. Betrek andere mogelijke manieren in het alternatievenonderzoek, zie paragraaf 3.4 van dit advies. Ga ook in op de leveringszekerheid van restwarmte. En maak in het MER duidelijk waarom niet in één keer een MER wordt opgesteld voor het gehele warmteleidingnetwerk, maar is gekozen om dit in delen uit te voeren.

2.2 Beleidskader

Geef in het MER aan welke wet- en regelgeving en welk beleid relevant is voor de uitbreiding van de warmteleiding en of het project kan voldoen aan de randvoorwaarden die hieruit voortkomen. Ga daarbij in ieder geval in op:

- Klimaatakkoord
- Provinciaal Omgevingsbeleid
- Transitievisie Warmte van betrokken gemeenten
- Regionale Energie Strategieën (RES) Rotterdam-Den Haag en Holland Rijnland
- Statement of Outstanding Universal Values (OUV) van de Neder-Germaanse Limes (Werelderfgoedverdrag, zie ook paragraaf 4.4 van dit advies)

---

³ Met het pompstation wordt voldoende druk in de leiding gehouden om het (warme en koudere) water over lange afstand te vervoeren. Met het warmteoverdrachtstation wordt de warmte overgedragen van de hoofdleiding op het lokale warmte-netwerk. Met piek- en backupvoorzieningen wordt met aardgas (extra) warmte geproduceerd op (koude) winterse dagen of bij onderhoud of storingen.

3 Referentie, plan en alternatieven

3.1 Algemeen

Beschrijf het plan zo gedetailleerd als nodig is om een goede effectbeschrijving mogelijk te maken. Geef waar relevant inzicht in:

- De activiteiten tijdens de realisatiefase (aanleg/inrichting).
- De eindsituatie (beheer, onderhoud en gebruik).

Besteed ook aandacht aan de fasering en doorlooptijd van de uitvoering, de herkomst en de wijze van aan- en afvoer van materiaal.

3.2 Referentie

Beschrijf de bestaande toestand van het milieu in het studiegebied. Betrek hierbij de effecten van huidige warmtebron(nen), waarvoor de restwarmte in de plaats komt. Een goed beeld van de specifieke kenmerken van het studiegebied is van groot belang om de effecten van de activiteit goed te kunnen begrijpen. Beschrijf ook de te verwachten milieutoestand als gevolg van de autonome ontwikkeling, als referentie voor de te verwachten milieueffecten. Daarbij wordt onder de 'autonome ontwikkeling' verstaan: de toekomstige milieutoestand zonder dat de voorgenomen activiteit of één van de alternatieven wordt gerealiseerd. Ga bij de beschrijving van deze ontwikkeling uit van te verwachten veranderingen in de huidige activiteiten in het studiegebied en van nieuwe activiteiten waarover al is besloten. Paragraaf 4.3 van de notitie R&D geeft hiervoor een goede aanzet.

3.3 Omschrijving van het plan

In de notitie R&D (paragraaf 2.2) staat dat de warmteleiding in de winter niet toereikend is om aan de warmtevraag van Leiden, Oegstgeest en Leiderdorp te voorzien. Ook heeft de leiding soms onderhoud nodig en kunnen er storingen optreden waardoor de leiding (tijdelijk) niet werkt. Daarom komen er ook twee gasgestookte piek- en backupvoorzieningen (PBU's) die aanvullende warmte kunnen leveren. Eén aan de westkant, en één aan de oostkant van Leiden. Om de PBU's aan te sluiten op het bestaande Leidse warmtenet zijn uiteraard ook aansluitleidingen nodig. De Commissie constateert dat deze PBU's en de bijbehorende leidingen in het verlengde van dit plan worden aangelegd. Ze zijn er onlosmakelijk mee verbonden. Immers, zonder de levering van de restwarmte zijn beide PBU's niet nodig, en zonder de PBU's functioneert de warmteleiding niet in de winter (of bij onderhoud of storingen). Beschrijf in het MER daarom ook de mogelijke effecten van (de aanleg van) de PBU's, de bijbehorende aansluitleidingen en de keuze voor de ligging van PBU en tracé.

3.4 Alternatieven en varianten

Keuze voor één alternatief met tracévarianten

De notitie R&D geeft aan dat twee alternatieve leidingroutes op hoofdlijnen zijn onderzocht. Deze zijn onderworpen aan een drietal keuzeprijncipes.⁴ Hieruit bleek dat één alternatief weliswaar mogelijke milieuvordelen biedt, maar minder woningen kan verwarmen en bovendien minder goede aansluitingen biedt aan (toekomstige) warmtenetten. Daarom is gekozen in het MER één alternatief te onderzoeken.

Dit alternatief is vervolgens opgedeeld in drie deelgebieden met binnen elk deelgebied tracévarianten. De notitie R&D beschrijft dat voor elk deelgebied meerdere varianten zijn bedacht, maar dat ze niet allemaal realistisch bleken. De niet haalbare varianten zijn daarom afgefallen. In het MER worden de overgebleven varianten wel onderzocht.

De Commissie kan deze werkwijze volgen en ziet dat milieueffecten ook al een rol hebben gespeeld bij dit keuzeprocess.

Alternatieven voor duurzame warmtelevering

In de notitie R&D ontbreekt daarentegen een onderbouwing van de keuze voor het benutten van restwarmte. Ook op andere manieren kan de warmtelevering verduurzaamd worden. Denk daarbij aan verwarmen van woningen met bijvoorbeeld warmtepompen ('all electric'), isoleren van panden, het benutten van geothermie of aardwarmte, et cetera. Om tot een weloverwogen keuze te komen waarbij de milieueffecten (waaronder de klimaatwinst) van mogelijke alternatieven een rol spelen, adviseert de Commissie in het MER ook andere manieren om de warmtelevering te verduurzamen te onderzoeken.

Locaties voor het pompstation

Het valt de Commissie op dat er voor de locatie van het te bouwen pompstation een vrij groot zoekgebied is. De Commissie raadt aan om in het MER enkele locaties hiervoor aan te wijzen (waarmee de 'hoeken van het speelveld' worden opgezocht), zodat de milieueffecten specifiek voor die locatie bepaald kunnen worden en er varianten ontstaan die goed met elkaar te vergelijken zijn.

3.5 Vergelijking van alternatieven en varianten

De milieueffecten van het alternatief en de varianten moeten onderling én met de referentiesituatie worden vergeleken. Doel van de vergelijking is te laten zien in hoeverre de varianten andere effecten veroorzaken. Vergelijk bij voorkeur op grond van kwantitatieve informatie en betrek daarbij de doelstellingen en de grens- en streefwaarden van het milieubeleid.

Geef daarnaast voor ieder van de varianten aan in welke mate de gestelde doelen kunnen worden gerealiseerd. Gebruik ook hiervoor eenduidige en, zo veel als mogelijk, kwantificeerbare toetsingscriteria.

---

⁴ Te weten: bundeling met bestaande boven- ondergrondse infrastructures, een zo kort mogelijke route en goede aansluitmogelijkheden voor toekomstige warmtenetten.

4 Bestaande milieusituatie en milieugevolgen

4.1 Beoordelingscriteria en effectbepaling

Beoordelingscriteria

De notitie R&D bevat een tabel met de beoordelingscriteria. Uit de notitie wordt echter niet duidelijk hoe de beoordeling tot stand komt. Per thema of aspect worden soms meerdere criteria genoemd, zoals voor het thema woon- een leefomgeving dat drie criteria bevat (in tabel 4-3 van de notitie). Maak duidelijk hoe de effecten beoordeeld worden en waarom voor deze wijze is gekozen. Als voor een kwalitatieve beoordeling gekozen wordt, onderbouw dan waarom geen (semi-)kwantitatieve beoordeling plaatsvindt. Daarnaast adviseert de Commissie om duidelijk te maken op welke criteria de tracévarianten worden beoordeeld en hoe de eindscore van een thema bepaald wordt.

Onderbouw de keuze van de rekenregels en -modellen en van de gegevens waarmee de gevolgen van het project worden bepaald. Ga ook in op de onzekerheden in deze bepaling. Onderscheid daarbij onzekerheden in de kwaliteit van de gegevens (bron, ouderdom, betrouwbaarheid) en in de gehanteerde rekenregels en -modellen (afleiding en bandbreedte van kritische parameterwaarden, modelkalibratie en dergelijke). Vertaal dit zo mogelijk in een bandbreedte voor de genoemde gevolgen en geef aan wat dit betekent voor de vergelijking van de alternatieven.

Effecten voor elk relevant milieuthema

In het beoordelingskader wordt gesproken van een getrapte beoordeling waarbij op basis van een beperkt aantal criteria een keuze tussen de tracévarianten wordt gemaakt.⁵ Alleen het voorkeursalternatief en eventuele inpassingsvarianten worden op alle aspecten beoordeeld. De onderbouwing van de keuze voor welke criteria in eerste instantie wel of niet worden beoordeeld ontbreekt. De Commissie adviseert om de alternatieven en varianten te onderzoeken op alle relevante milieueffecten, zodat een goed beeld ontstaat van alle mogelijke gevolgen voor de omgeving. Op basis daarvan kan worden gekozen voor een voorkeursalternatief waarbij alle (relevante) milieueffecten een rol hebben gespeeld.

Effectbepaling

De notitie R&D maakt onderscheid tussen de aanlegfase en de gebruiksfase. Vaak zijn effecten die ontstaan in de aanlegfase van tijdelijke aard (ze treden slechts op gedurende de aanleg). Permanente effecten die in de aanlegfase ontstaan worden alleen in de aanlegfase beoordeeld, zo staat in de notitie R&D. Het gaat dan bijvoorbeeld om aantasting van archeologische waarden.

Maak in het MER duidelijk wanneer een effect blijvend is en wanneer tijdelijk, of dit nu in de aanleg- of gebruiksfase optreedt. Laat hiermee zien dat welke effecten uit de aanlegfase ook als een blijvend, permanent, effect beschouwd moeten worden. Dit maakt het voor de besluitvormers inzichtelijker dat het niet om tijdelijke effecten gaat.

---

⁵ Deze zijn onderstreept in de tabellen 4-2 en 4-3 van de notitie R&D.

Invloed van de uitvoeringswijze

De milieueffecten van de verschillende tracé-varianten worden mede bepaald door de uitvoeringswijze (open ontgraving of gestuurde boring). Door een andere uitvoeringstechniek (zoals de gestuurde boring) te gebruiken treden mogelijk minder milieueffecten op voor natuur of archeologische waarden. De Commissie adviseert om per tracévariant inzichtelijk te maken welke milieuvordelen een andere uitvoeringswijze biedt. Breng ook in beeld wanneer mitigerende maatregelen (zoals bijvoorbeeld retourbemaling) voldoende zijn om mogelijke effecten tot een aanvaardbaar niveau te reduceren.

4.2 Natuur

Algemene natuurwaarden

Om een goede basis voor de informatie voor natuur in het MER op te nemen, is het noodzakelijk om een globale omgevingsanalyse van het studiegebied te maken. Dit geeft een algemeen beeld van de (beschermde) natuurwaarden in het gebied, de verschillende leefgebieden en de aanwezige soortgroepen in het studiegebied. Beschrijf de autonome ontwikkeling van de natuur in het gebied. Geef aan voor welke dieren en planten aanzienlijke gevolgen van het initiatief te verwachten zijn, wat de aard van de gevolgen is en wat deze gevolgen voor de populaties betekenen.

Natuur kan zowel in de aanlegfase (boomkap, vergraving, verstoring) als in de gebruiksfase effecten ondervinden. In de gebruiksfase gaat het ook om beheermaatregelen. Een voorbeeld daarvan is het bereikbaar houden van de leidingstraat, met een vegetatie die niet diep wortelt. De voorgestelde criteria sluiten nu onvoldoende aan op het onderscheid in de aanleg- en gebruikseffecten. Vul de beoordelingscriteria hierop aan.

Bomen, struweel en bos hebben een lange ontwikkelingstijd, vooral wanneer het langzaam groeiende soorten betreft. Het vellen zet de successie terug naar nul. Dat kan niet alleen invloed hebben op het natuurlijke ecosysteem maar ook op de menselijke beleving. Dit geldt des te meer als het een park betreft, zoals bijvoorbeeld het park bij Ypenburg. Daarom wordt aanbevolen de hoeveelheid te kappen bomen en boselementen als extra beoordelingscriterium op te nemen. De uitdaging daarbij is na te gaan of en hoe deze kap door slimme inrichting kan worden opgevangen.

Provinciaal beschermde natuur

De Commissie adviseert om ook naar de provinciaal vastgestelde weidevogel- en recreatiegebieden rondom de stad te kijken. Omdat in de weidevogelgebieden het agrarisch weidevogelbeheer op vrijwillige basis én met tijdelijke overeenkomsten plaatsvindt, is het voor een doorkruist gebied relevant om de daadwerkelijke aanwezigheid van reproducterende weidevogels te beschouwen.

Ecologische verbindingszones worden op verschillende plekken langs het tracé doorkruist. Een leidingstraat als 'kale technische strook' kan een weerslag hebben op de ecologische verbindingszones die ze kruisen, waarin de vegetatie vaak juist houvast en dekking moet bieden aan migrerende dieren. Omdat de realisering van verbindingszones vaak een sluitstuk blijkt in de realisering van het Natuurnetwerk Nederland (NNN), zijn de verbindingszones in het veld niet altijd aanwijsbaar en wordt dit aspect sneller over het hoofd gezien. Daarom wordt aanbevolen de kruisingen met ecologische verbindingszones toe te voegen aan de beoordelingscriteria. Beschrijf mogelijke of nodige mitigerende en compenserende

maatregelen om negatieve effecten te voorkomen of te verminderen. Bedenk bijvoorbeeld creatieve ecologische inrichtingen die de verbindingsfunctie juist kunnen versterken.

Stikstof

In de notitie R&D is aangegeven dat de stikstofemissies en -deposities in de aanleg- en gebruiksfase (met name van de PBU's) worden beschreven en berekend. De mogelijke effecten op gevoelige natuur in de omgeving worden getoetst. De Commissie kan zich in deze aanpak vinden.

De Commissie wijst erop dat het rekenmodel voor stikstof (AERIUS) sinds begin 2022 alleen effecten berekent tot 25 kilometer van de emissiebron. Deze wijziging heeft geen betrekking op de inhoudsvereisten van een MER. Een MER moet inzicht geven in het hele scala aan milieueffecten zodat deze volwaardig mee kunnen wegen bij de besluitvorming.

Het voornemen kan mogelijk ook verder dan op 25 kilometer afstand aanzienlijke effecten door stikstofdepositie op gevoelige natuurgebieden hebben. Onderzoek (bron)maatregelen en alternatieven om de uitstoot en depositie van stikstof te voorkomen. Maak vervolgens aannemelijk in hoeverre op meer dan 25 kilometer afstand van de bron nog een aanzienlijk milieueffect plaatsvindt in de vorm van (verdere) verslechtering van de kwaliteit van stikstof-gevoelige leefgebieden en habitattypen. Dit kan in het MER aan de hand van gegevens over:

- De emissie en uitstoothoogte, en een indicatie van de omvang van deze emissie ten opzichte van andere bronnen.
- De depositie die nog resteert op precies 25 kilometer afstand van de bron.
- Het verloop (de mate van afname) van de depositie binnen 25 kilometer. Het verloop buiten de 25 kilometer kan worden geïllustreerd aan de hand van een ander rekenmodel.
- De stikstofgevoelige en overbelaste habitattypen en leefgebieden die verder dan 25 kilometer liggen en die waarschijnlijk beïnvloed worden door de depositie.

4.3 Geluid en trillingen

Omwonenden kunnen tijdens de aanleg te maken krijgen met langdurige hinder door afsluiting van wegen en bouwverkeer, geluidoverlast van vrachtauto's en bouwmachines (zoals pompen voor bemaling). Door het intrillen van damwanden kunnen in woningen voelbare trillingen ontstaan. Voor deze hinder is van groot belang of de werkzaamheden dag en nacht voortduren of alleen tijdens werkuren plaatsvinden.

Hinder wordt niet alleen bepaald door het al of niet overschrijden van een norm, maar ook door bijvoorbeeld zorgen om schade aan de woning en verstoring van de slaap. Goede en regelmatige communicatie met omwonenden is hierbij belangrijk, evenals een duidelijke strategie om (trillings)schade te voorkomen en hoe eventuele ontstane schade afgehandeld wordt. Beschrijf dit in het MER en ga ook in op compenserende en/of mitigerende maatregelen die effecten kunnen voorkomen of verminderen. Denk hierbij aan:

- Inzet van geluid- en trillingsarme machines en apparaten (en hoe gebruik hiervan wordt geborgd).
- Aanpassing van de tijdstippen waarop uitvoering plaatsvindt.

4.4 Cultureel erfgoed (landschap, cultuurhistorie en archeologie)

De notitie R&D beschrijft dat voor de gebruiksfase de landschappelijke effecten worden bepaald en dit voor de aanlegfase daarnaast ook gebeurt voor cultuurhistorische en archeologische waarden. De Commissie merkt op dat in de buurt van het leidingentracé ook een waardevol gebied aanwezig is dat is aangewezen als UNESCO Werelderfgoed. Onderzoek daarom in het MER mogelijke aantasting van de *outstanding universal value* van de Neder-Germaanse Limes⁶.

Beschouw daarnaast in het MER de effecten op zowel de aanwezige als op de te verwachten archeologische waarden in het gebied. Beschrijf ook wat de effecten van de verschillende varianten zijn op het aanwezige cultureel erfgoed, de beoogde omgang met waardevolle elementen bij de latere uitvoering van de werkzaamheden en de mogelijke maatregelen die nodig zijn.

Tot slot wijst de Commissie erop dat tijdens de aanlegfase effecten op het aspect landschap meer kunnen omvatten dan alleen aardkundige waarden. Ook (verstoring van) de belevingswaarde van het landschap kan in de aanlegfase beïnvloed worden. Onderzoek dat in het MER.

5 Overige onderwerpen

5.1 Leemten in milieu-informatie

Laat zien over welke milieuaspecten er onvoldoende informatie is door gebrek aan gegevens. Spits dit toe op milieuaspecten die in verdere besluitvorming een belangrijke rol spelen, zodat de consequenties van het tekort beoordeeld kunnen worden. Geef ook aan of dat wat ontbreekt op korte termijn kan worden ingevuld.

5.2 Onzekerheden en evaluatieprogramma

Het MER moet de milieuaspecten benoemen waarvoor effectschattingen erg onzeker zijn of waarover onvoldoende gegevens beschikbaar zijn. Spits de bespreking toe op milieuaspecten die in de verdere besluitvorming een belangrijke rol spelen, zodat de consequenties van het tekort kunnen worden beoordeeld. Geef ook aan of en hoe belangrijke, ontbrekende informatie op korte termijn kan worden ingevuld.

5.3 Vorm en presentatie

De vergelijking van de alternatieven verdient bijzondere aandacht. Presenteer de vergelijking bij voorkeur met behulp van tabellen, figuren en kaarten. Zorg voor:

- Een zo beknopt mogelijk MER, onder andere door achtergrondgegevens niet in de hoofdttekst zelf te vermelden, maar in een bijlage op te nemen.
- Een verklarende woordenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een literatuurlijst.
- Recent, goed leesbaar kaartmateriaal, met duidelijke legenda.

---

⁶ Zie voor meer informatie ook: <https://www.werelderfgoed.nl/nl/werelderfgoed/neder-germaanse-limes>.

5.4 Samenvatting van het MER

De samenvatting is het deel van het MER dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en insprekers en het verdient daarom bijzondere aandacht. Het moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER. Daarbij moeten de belangrijkste zaken zijn weergegeven, zoals:

- De voorgenomen activiteit en de alternatieven daarvoor.
- De belangrijkste effecten voor het milieu bij het uitvoeren van het project en de alternatieven, de onzekerheden en leemten in kennis die daarbij aan de orde zijn.
- De vergelijking van de alternatieven en de argumenten voor de selectie van het voorkeursalternatief.

BIJLAGE 1: Projectgegevens

Advies van de Commissie over het op te stellen MER

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep geeft aan welke onderwerpen naar zijn mening moeten worden behandeld in het MER en met welke diepgang. Meer informatie over de [Commissie](#) en over haar [werkwijze](#) vindt u op onze website.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

Wouter Berendsen MSc (secretaris)

ir. Lidwien Besselink

ir. Annemie Burger (voorzitter)

drs. Allard van Leerdam

ir. Paul de Vos

drs. Nathalie Vossen

Besluit waarvoor dit milieueffectrapport wordt opgesteld

Provinciaal inpassingsplan.

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Voor activiteiten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een MER vereist zijn. De bijlagen C en D bij het Besluit milieueffectrapportage geven aan om welke [activiteiten](#) het gaat. Voor deze procedure gaat het onder andere om het aanleggen van een buisleiding voor warm water (categorie D 8.4). Mogelijk is ook een MER nodig omdat effecten op Natura 2000-gebieden optreden die in een Passende beoordeling moeten worden beschreven. Daarom wordt een gecombineerd plan-/project-MER opgesteld.

Bevoegd gezag besluit

Provinciale Staten van Zuid-Holland.

Initiatiefnemer besluit

LdM C.V.

Heeft de Commissie ook zienswijzen en adviezen bij haar advies betrokken?

Het bevoegd gezag heeft de Commissie niet in de gelegenheid gesteld om zienswijzen en adviezen bij haar advies te betrekken.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft gebruikt?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiemer.nl projectnummer [3666](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage
A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t 030-2347666
e mer@eia.nl
w commissiemer.nl

